

PRAVICOVÍ OPORTUNISTÉ - ZPRÁVA O ČERNÉ LISTINĚ

Sdělení Generální prokuratury ČR ohledně posouzení činnosti bývalých členů předsednictva ÚV KSČ v souvislosti s přijetím tzv. Směrnice o vedení jednotné centrální evidence představitelů, exponentů a nositelů pravicového oportunismu, organizátorů protistranických, protisocialistických a protisovětských kampaní a akcí ze dne 8. 1. 1973.

GP ČR byl dne 26. 4. t. r. předložen GP ČSFR spisový materiál - vesměs se jednalo o dokumenty z bývalého předsednictva ÚV KSČ opatřené Správou Federálního policejního sboru pro vyšetřování ze státního archivu ČSFR, týkající se přijetí a praktického provedení zmíněné směrnice předsednictva ÚV KSČ k posouzení trestní odpovědnosti tehdejších členů předsednictva pro podezření z trestného činu podpory a propagace fašizmu a podobného hnutí podle ustanovení § 260 odstavce 1,2, písmena b) trestního zákona.

Z obsahu předloženého materiálu vyplynuly tyto skutečnosti:

Dne 8. 1. 1971 přijalo předsednictvo ÚV KSČ ve složení Vasil Bílák, Peter Doložka, Evžen Erban, Gustáv Husák, Antonín Kapek, Josef Kempný, Josef Korčák, Jozef Lenárt, Jan Miller, Ludvík Svoboda, Lubomír Strouhal, Dalibor Hanes, Václav Hula, Alois Indra a Miloš Jakeš usnesení čj. P 8854, jímž byla schválena Směrnice ÚV KSČ k založení a vedení jednotné centrální evidence představitelů. Exponentů a nositelů pravicového oportunismu, organizátorů protistranických, protisocialistických a protisovětských kampaní a akcí v kádrové evidenci ÚV KSČ.

Pro úplnost je třeba dodat, že tomuto usnesení předcházelo usnesení ze dne 13. února 1970, kterým bylo uloženo „všem oddělením KSČ navrhnout lidi, kteří museli odejít z nomenklaturních funkcí ÚV KSČ v důsledku pravicově oportunistických názorů a u nichž je žádoucí, aby i nadále byli vedeni v evidenci ÚV KSČ, sledováno jejich pracovní zařazení apod.“

Návrh na založení a vedení evidence představitelů pravice byl ve stadiu pracovního materiálu politickoorganizačního oddělení ÚV KSČ předložen k vyjádření ÚKRRK a byru ÚKRRK, všem oddělením ÚV KSČ a byra ÚV KSČ, tajemníkům byra ÚV KSČ, ÚV KSS, předsednictvu vlády ČSSR a čtyřem krajským výborům KSČ. Při zpracování materiálu byly zkoumány i zkušenosti s vedením evidence kontrarevolučních živlů v Maďarsku.

Obsahem „Směrnice“ byl určen rozsah evidence, výběr představitelů pravice, režim schvalování seznamů a přímé založení evidence v ÚV KSČ, včetně sledování pohybu a činnosti evidovaných představitelů pravice.

Cílem evidence bylo „získání a soustavné udržování přehledu, kde se přestavitelé pravice soustřeďují, vytvoření podmínek k izolování jejich působení na masy pracujících a mládež, zabránění jejich návratu zpět na exponovaná místa (otevřít nomenklaturní a jiné významné funkce) ve státních a hospodářských orgánech, v institucích a zařízeních politického a ideologického působení na vědomí občanů, ve společenských, kulturních a školských orgánech a organizacích, v oblasti mezinárodních a zahraničních vztahů“.

Do evidence byli zařazeni:

„a) představitelé a exponenti pravicového oportunismu a revizionismu, kteří svými politickými a ideovými postoji s praktickou činností zavinili hrubé narušení ideové a organizační jednoty strany, a tím v podstatě znemožnili straně uplatňovat vedoucí úlohu ve společnosti;

b) organizátoři protistranických, protisocialistických a protisovětských kampaní a nátlakových akcí, kteří svojí činností hrubě porušili zásady výstavby socialismu v naší zemi, internacionální vztahy a zájmy zemí socialistického tábora;

c) nositelé pravicového oportunismu a revizionismu, kteří v oblasti ideového působení soustavně prosazovali záměry a cíle pravice.“

Výběr v OV KSČ a KV KSČ prováděly zvláště vytvořené komise v čele s vedoucími tajemníky, na úrovni ÚV KSČ v byru ÚV KSČ pro řízení stranické práce v českých zemích a v ÚV KSS výběr prováděla všechna oddělení těchto orgánů.

Návrhy dílčích seznamů byly soustředěny na politickoorganizačním oddělení ÚV KSČ do konce února roku 1971. Krajské výbory KSČ, případně oddělení ÚV KSČ, ÚV KSS, měly za úkol zabezpečit, aby všichni exponenti pravice byly uvolněni z nomenklaturních funkcí, aby byl neustálý přehled o pohybu evidovaných. Aby evidované osoby nepřicházely do vyšší nebo jiné funkce, na jiné pracoviště, bez nového komplexního posouzení jejich činnosti v předsednictvu KV KSČ a bez předběžné konzultace s politickoorganizačním a příslušným oddělením ÚV KSČ.

V závěru „Směrnice“ ke zdůrazněno, že je třeba exponentům pravice důsledným vedením evidence zabránit, aby se znovu dostali do KSČ, do orgánů do státní moci a správy (na ministerstva, do národních výborů, armády, bezpečnosti, justice), k práci na úseku tisku, rozhlasu, televize, pedagogické práci ve školství, vědecké práci v oblasti společenských věd, do aparátu společenských organizací, do vyšších funkcí v organizacích Národní fronty (včetně druhých politických stran). V evidenci vedení „pravičáci“ nemohli pracovat v diplomatických službách, v mezinárodních organizacích, v podnicích zahraničního obchodu a na hospodářském úseku v nomenklaturních funkcích.

Z obsahu materiálu však vyplývá, že seznamy byly uzavřeny až v roce 1973. Během let 1971 a 1973 byly postupně k evidenci navrženy 10 504 osoby. Nakonec bylo evidováno 6 335 osob. předložených materiálů však nevyplývá, zda byly seznamy v následujících letech aktualizovány. V materiálech je též konstatováno, že „největším“ problémem bylo uvolňování výchovných pracovníků (učitelů, docentů, asistentů, profesorů apod.) škol všech stupňů. Většina z nich byla přeřazena z vedoucích a řídicích funkcí do nižších funkcí, ale nadále působili ve výchovném procesu. Jejich propuštění ze školských služeb naráželo na zákonná ustanovení. V době, kdy již neplatila mimořádná opatření, bylo jejich uvolňování možné jen tehdy, podařilo-li se školské správě zjistit závažné přestupky v pedagogické činnosti, nebo podařilo-li se je přesvědčit, aby dobrovolně odešli z oblasti školství.

Se stejnými problémy se setkávaly „řídící orgány“ v oblasti justice (prokurátoři, soudci apod.). Zde byl navíc i citelný nedostatek kvalifikovaných kádrů. V řadě případů by jejich odchod nepříznivě ovlivnil chod a činnost instituce.

K tomu je třeba dodat, že zařazení osob do evidence záviselo mnohdy na agilnosti toho kterého stranického orgánu. Zřejmě libovůle dopadala s různými následky i na rodinné příslušníky.

Z celkového počtu navržených osob bylo 82 % bývalých členů komunistické strany. Z toho 38,1 % vstoupilo do KSČ do února 1948 (do roku 1945 pak 2,3 %) a 61,9 % až po tomto datu. Bezpartijní a příslušníci jiných politických stran tvořili 18 %. Šlo převážně o organizátory, představitele a aktivní činitele KAN, K231, přípravného výboru sociálně demokratické strany a dalších „nelegálních“ organizací vzniklých v roce 1968.

Ze všech navržených 67,3 % byli bývalí pracovníci stranických orgánů, zastupitelských a výkonných orgánů státní moci a správy, orgánů NF a společenských organizací, sdělovacích prostředků, školství, vědy, kultury a zdravotnictví (z toho 55 % pracovalo ve vedoucích funkcích). Mezi navrhovanými byla i řada bývalých děkanů, vedoucích kateder, profesorů, asistentů a učitelů vysokých a ostatních škol, primářů a jejich zástupců, spisovatelů, malířů, sochařů, výtvarníků, režisérů a dramaturgů.

V podnicích, závodech, výzkumných ústavech, včetně podniků zahraničního obchodu pracovalo 31,3 % navrhovaných. Jednalo se zejména o bývalé generální a podnikové ředitele, ředitele závodů, náměstky a jejich zástupce a jiné vedoucí pracovníky.

Z celkového počtu navržených tvořili dělníci 2,4 %. Převážně se mělo jednat o bývalé příslušníky jiných sociálních skupin, kteří se dělníky stali po únoru 1948. Nepatrný počet (1,4 %) tvořily ostatní skupiny lidí včetně důchodců.

Z hlediska hmotněprávního je třeba uvést, že ustanovení § 260 trestního zákona, platné v roce 1971, mělo kvalitativně jiný obsah. Tehdy postihovalo především propagaci fašismu. Pojem „jiné podobné hnutí“, který citované zákonné ustanovení též obsahovalo, nelze vykládat

pomocí novelizovaného ustanovení § 260 trestního zákona a ani tento pojem nelze posuzovat dnešními politickospolečenskými hledisky, neboť by to vedlo k výkladu politickému nikoli právnímu. V případě „Směrnice“ předsednictva ÚV KSČ z roku 1971 se jednalo o likvidaci politických odpůrců, a to především z vlastních řad.

Jinou otázkou je, že jednání členů předsednictva ÚV KSČ a všech dalších, kteří se na akci podíleli a akce iniciativně rozvíjeli, naplňovalo znaky skutkových podstat několika trestných činů, např. zneužívání pravomoci veřejného činitele, vydírání a útisku. Ve všech těchto případech by přicházelo v úvahu vedení trestního řízení. Lze si totiž snadno představit konkrétní podezření z trestné činnosti, spočívající např. v tom, že na základě zmíněné „Směrnice“ byla řada osob donucena k rezignaci na funkce pod pohrůžkou, že se děti jinak nedostanou na studia apod. Forem vydírání a útisku bylo nepochybně mnoho. Trestní odpovědnost členů předsednictva ÚV KSČ spočívala jednak v kvalifikovaném zneužívání pravomoci veřejného činitele, dále v organizování, případně pomoci při páchání konkrétních trestných činů. Obdobným způsobem by bylo možno dovodit trestní odpovědnost dalších osob, které se podílely na likvidaci odpůrců režimu.

Z dosavadního obsahu soustředěných materiálů, po přihlednutí k ustanovení § 16/1 trestního zákona, podle něhož se trestnost činu posuzuje podle zákona účinného v době, kdy byl čin spáchán. Lze dospět k závěru, že nejsou dány podmínky pro zahájení trestního stíhání. (Promlčecí doba u nejzávažnějšího trestného činu, tj. zneužívání pravomoci veřejného činitele podle ust. § 158/1,2 trestního zákona je desetiletá.

Zveřejnění těchto údajů považuje vedení Generální prokuratury ČR za naprosto nezbytné, neboť skutečná obnova respektu k zákonům a lidským právům vyžaduje čestné a otevřené vypořádání se s dědictvím minulého režimu. Právě při respektování platných zákonů je třeba učinit vše, co vede k morálnímu odsouzení zločinů spáchaných po únoru 1948 s výhradou možného trestně právního postihu jednotlivců, ovšem za splnění všech hmotněprávních předpokladů. Jednoduše vyjádřeno: úplně informovat veřejnost a tím i morálně i politicky odsoudit představitele všech stupňů bývalého režimu i jeho postupu a zároveň tím poskytnout plnou solidaritu a satisfakci všem opravdovým obětem, byť se v daném případě jedná pouze o období po roce 1968. Vycházíme přitom i z faktu, že dosud nedošlo žádnou formou ke zveřejnění osob, které byly evidovány jako osoby „nepřátelské“ bývalému režimu.

(úprava textu LN)

zdroj: PRAVICOVÍ OPORTUNISTÉ - Lidové noviny 21. července 1992 - 30. 10. 1992
ZPRÁVA O ČERNÉ LISTINĚ - Lidové noviny 21. července 1992